

Бачу острови!

Татаринов Віктор

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Бачу острови!

Вода. Солонa вода. Куди не кинь погляд — солонa вода. А зверху пекуче безжалісне сонце. Ані хмаринки. Ані подиху вітерця.

Підходить до кінця вже шостий тиждень, як велику галеру стернового Омара, котра потрапила у жахливий шторм, було кинуто кудись у безмежний простір Індійського океану. Шторм порозкидав увесь великий караван суден, що йшов на південь уздовж східного узбережжя Африки під керівництвом сина султана Ширазу принца Хасана Ібн Алі.

Зі шторму галера вийшла в жалюгідному стані: передню щоглу знесло, майже всі весла поламано, в корпусі численні течі.

Хазяїна і капітана галери хана Абу Ібн Керима та кілька десятків матросів і воїнів змило з палуби хвилями ще в перші години бурі. Багато веслярів і пасажирів були поранені.

Шторм налетів зненацька і не вщухав кілька днів. Потім хвилі та вітер почали заспокоюватись, і от уже другий тиждень стоїть повний штиль. Вітрило на кормовій щоглі висить нерухомо, поволі працюють із обох бортів по три-чотири весла. Крім цього, на галері не видно ніякого руху. Всі позабивалися в різні кутки та щілини. Щодня зменшують порції їжі, й, найголовніше, води, яку одержує кожен. У команді та серед пасажирів багато таких, для котрих це перша і, як вони гадають, остання морська подорож. Люди знесилюються, потроху зникає надія. Тільки кілька чоловіків тримаються мужньо і намагаються всіх підбадьорити. На судні, в команді, є двоє п'ятнадцятирічних хлопців — Салех і Махмуд. Для них це теж перша подорож, але поводяться вони набагато краще, ніж більшість дорослих.

Махмуд похмуро сидить біля пораненого стернового Омара. Чекає, коли той отямиться. До Махмуда повільно підійшов Салех. Обличчя його сумне.

— Що там ще трапилося? — запитав Махмуд.

— Дядько Хамзі помер, — тихо відповів Салех.

Махмуд нічого не сказав, лише очі його наповнилися сльозами. Салех сів поруч. Говорити не хотілось, але обидва хлопці думали про одне.

Дядька Хамзі вони знали дуже короткий час. Проте саме він став причиною того, що Салех і Махмуд опинилися на цій галері.

А трапилося це так.

Почалося все в рідному місті Салеха і Махмуда Аль-Басрі, великому порту на річці Тигр, султан якого був підвладним Багдадському халіфові. Якось, ще там, удома, коли Махмуд тільки-но розгорнув один з кількох папірусів, що залишилися йому від покійного батька, і вже збирався поринути у світ мудрості, до будиночка, що був схожий більше на сарай, увірвався Салех, і то так, наче за ним гналися гепарди халіфа.

— Махмуде! Біжимо хутчій! Там біля нашої сіті якась людина.

Махмуд поспіхом почав збирати папіруси.

— Та швидше, швидше! Ніхто твого багатства не забере, а от сітки ми можемо позбутися, — Салех нервувався, раз у раз кидався від віконця до дверей.

Але Махмуд, нічого не відповідаючи, все старанно сховав і тільки тоді побіг за товаришем на берег Тигру.

— Ти що тут робиш? — іще здалеку почали кричати хлопці. — Хіба то ти ставив цю сіть? От зараз сторожу покличемо!

Незнайомий, котрий стояв по коліно в воді, різко обернувся. В його очах стояв жах, та коли він побачив тільки двох хлопчиків, жах одразу зник. Він навіть полегшено зітхнув. Але то було дуже передчасно.

У нього полетіло каміння. Хлопці кидали так швидко і влучно, що той змушений був кинути сіть і затулити голову руками. Рятуючись від ударів він поволі відступав все далі й далі, аж поки вода не сягнула грудей.

— Стривайте, хлопці! Я ж не знав, що вона ваша. Та стривайте ж!

— Усі злодії так кажуть, — закричав Салех. Хлопці, побачивши свою перемогу, припинили обстріл, але каміння з рук не кинули.

Незнайомець вийшов із води. Вони трохи відійшли. То була літня людина, одягнута у старий-престарий халат, подерті штани, на голові — давно не прана чалма. Жебрак.

Він сів на землю біля своїх стоптаних черевиків, й одразу навкруги нього з одежі набігла калюжка води. Хлопці стояли осторонь і уважно дивилися. Хвилин п'ять незнайомець сидів, схиливши голову, потім глянув на Салеха і Махмуда й тихо сказав:

— Я чотири дні не їв, — у нього покотилися сльози. Голодні сльози. Обличчя було кістляве, жовто-сіре, рідкі вуса і борода скуйовджені, під очима — великі синці. Він нічим не відрізнявся од людей, яких так багато зараз тинялося шляхами країн, що належали до Великого Арабського Халіфату.

Халіфат на той час був у розквіті. Від Лівійської пустелі він сягав майже до Індії, від далеких Кавказьких гір до Аравійського моря. Всі підвладні халіфу султани, хани, беки жадали стати ще багатшими. Вони грабували і чужих, і своїх. Своїх навіть більше, бо це легше. Особливо діставалося селянам-фелахам. Працюй від зорі до зорі та сплачуй податки, що все зростають. А не подобається — то підеш у в'язницю, в рабство, на плаху. Вибирай, що більше до вподоби! Багато хто не витримував і тікав подалі від свого хазяїна, від своєї сім'ї, від свого убогого майна.

Хлопці знали, що таке голод. Самим рідко випадало щастя наїстися досхочу.

— То ти хотів продати нашу рибу?

— Де там продати! Взяв би одну-дві, та з'їв.

— Що, сиру?

— Отак сиру. Несила вже терпіти голод.

Хлопці презирнулися, потім пішли до сітки і почали її витягувати. Улов трапився не дуже багатий, але не такий уже й нікчемний. Самі зможуть поїсти, і продати трошки залишиться.

Чоловік подався вперед, наче хотів схопити рибину.

— Нехай бере одну і забирається геть, — тихо сказав Салех.

— Згадай тільки, як ми трохи не померли з голоду. Якби не сусіди, давно були б там, де всі наші рідні, — також тихо відповів Махмуд. Потім додав голосніше:

— Почекайте, дядьку. За кілька хвилин ми вас нагодуємо. Та й самі поснідаємо.

Салех ще тихіше промимрив, що тут не караван-сарай для безпритульних, і вони не багатії, але вже без тієї злості, яку ледь стримував ще кілька хвилин тому.

Вони швидко назбирали хмизу серед кущів, що росли понад берегом. Поки Махмуд розводив маленький вогонь, Салех вправно випотрошив кілька рибин. Хіба це вперше вони рибили?

Незнайомиць їв швидко, обпікаючись гарячою рибою. Він навіть не дочекався, поки Махмуд розв'яже маленьку хустинку зі сіллю. Хлопці намагалися не дивитись на нього.

Коли кістки першої рибини обсмоктали, і голод трохи вщух, чоловік підвів очі.

— Вибачте мені. Аллах не забуде вашої щедрості. Скажіть тільки, кому я мушу дякувати у молитвах?

— Мене звати Салех. Його — Махмуд, — сказав один із хлопців. — А вас як?

— Хамзі. Дядько Хамзі.

Тепер і він міг уважніше придивитися до хлопців. Обидва худі, чимось схожі один на одного і водночас різні.

Той, який називав себе Салехом, балакучий, високий. Вузьке обличчя. Дуже жваві великі очі, в яких раптом на мить запалюється щось подібне до люті. Тонкий ніс, запалі щоки, підборіддя

видається трохи вперед. Спритні впевнені рухи. Ще трошки, і він перетвориться на справжнього дорослого. Одяг старий, з дірками, брудний, і носить він його з якоюсь байдужістю, чалма насунута майже на очі. З усього видно, що з них двох — головний він.

Другий, Махмуд, теж одягнутий зовсім не як син багатія, проте охайніше, і халат не такий брудний, і дірки старанно полатані. Обличчя привітніше. Лагідні очі, постійно підбадьорлива усмішка. Але так само запалі щоки, тонка хлопчача шия. Трохи нижчий за Салеха, але у плечах ширший. Махмуд мовчазніший, і створюється враження, що він увесь час думає про щось своє.

— А чому ви блукаєте тут, на околиці? — знову запитав Салех.
— Ідіть на базар, до міста. Може, там якась робота трапиться.

— Не можу. Мене шукають. Якщо знайдуть — стратять.

— Що ж такого лихого ви накоїли?

— Убив воїна халіфа.

Хлопці аж відсахнулися, наче від удару. Так от кого вони пригощають, з ким розмовляють!

Дядько Хамзі побачив це.

— Не бійтеся, хлопці. Я зробив таке в розпачі, захищаючи свою дружину і дочку, яких уже, мабуть, ніколи не побачу, — і сльози знову покотилися з його очей.

— Як це сталося?

— Ой, хлопці, важко навіть згадувати. Жив я у невеличкому селі біля Багдада. Гарне таке село. Мав клапчик землі, що дістався мені від батька, а йому від мого діда. Працював на ньому, вирощував овочі та якимось зводив кінці з кінцями. Жив не гірше і не краще за сусідів. А поруч із моєю ділянкою, яка була далеченько від нашого будинку, розміщені землі одного з придворних нашого халіфа, хай аллах продовжить його життя, Дауда Аль-Рашида. Чим він там займався при дворі, я не знаю, але він дуже багатий. Озерце, водою з якого поливали всі землі навкруги, належало теж йому. З місяць

тому раптом припинили давати воду на поля фелахів. А ми ж за цю воду віддали гроші наперед управителю маєтками та землями Дауда Аль-Рашида. Спека страшенна. Уже наступного дня усе в нас почало в'янути. А вода плине тільки на поля Аль-Рашида. Ще трошки, і ми б позбулися врожаю. А це або голод і смерть, або йти в рабство. Вночі я пробрався до заставок, відкрив їх, і вода потекла на наші землі. Уранці слуги Аль-Рашида побачили, що рівень води в озері знизився. Почали шукати винного. Хтось доніс на мене. Мабуть, бачили, як я вночі повертався від озера. Надвечір прийшов посланець із маєтку з двома воїнами. За те, що я зробив, сказав він, за ті збитки, що зазнав Аль-Рашид, усе моє майно стає власністю Аль-Рашида, а я, моя дружина і дочка стають його рабами на той час, поки не відпрацюю ті збитки. А це означає — на все життя, бо я їх ніколи не відпрацюю. Коли виносили речі й виводили моїх двох овець, я мовчав. Але потім почув крики дружини і дочки, їм накинули мотузки на шиї, наче худобі. Я, нічого не тямлячи, схопив мотуку і кинувся на воїнів. Вони такого не чекали. Коли отямився, один лежав убитий, другий поранений, а посланець утік. Що було робити? Мерщій утік і я. За тиждень був уже в Аль-Басрі. Пощастило навіть трошки підробити в порту. Та кілька днів тому на базарі я натрапив на того посланця Аль-Рашида. Він гукнув сторожу, але я втік. Одразу покинув місто. Тепер ховаюся тут і не знаю, що буде далі.

Дядько Хамзі замовк. Мовчали і хлопці. Нарешті Салех сказав:

— Не сумуйте. Що-небудь зробимо. Насамперед треба, щоб вас тут ніхто не знайшов.

Салех уже забув, що тільки-но намагався його якомога швидше позбутися. Він вирішив, що б там не було, а допомогти цьому фелахові, й Махмуд з ним мовчки погодився. Чимось, може, своєю безпорадністю, відвертістю, дядько Хамзі привернув до себе хлопців. Вони, набагато молодші, відчули себе міцнішими,

обізнанішими у таких справах. Хіба вони не знають усі таємні кутки в місті, де ніхто не знайде втікача? До того ж, дуже приємно поводити за носа жадібних і безжалісних шпигунів халіфа. У голові Салеха промайнула думка про неминучу жорстоку розплату, якщо сторожа дізнається про їхню допомогу. Але він уже не міг зупинитися.

Вони з'їли все, що приготували, і тепер лежали в затінку, ховаючись од човнів і суден, що пливли річкою.

— А хто ваші батьки? Де ви живете?

— Ми живимо біля самісінької брами. Он, бачите, на горбі за нею, біля високого дерева стоїть будиночок з двома віконцями? — Салех показав рукою. — З того горба видно це місце. Інколи я сюди поглядаю. Відстань не дуже велика — три-чотири хвилини бігом. Коли ви ще тільки ходили берегом, приміряючись, як витягти сіть, ми вже вибігли з дому.

— Батьки наші та всі родичі померли два роки тому від якоїсь пошесті, тоді ця хвороба охопила все місто. Та і не тільки наше, як кажуть люди. Ми з Махмудом — двоюрідні брати. Наші матері — рідні сестри. Мій батько працював десятником вантажників у порту. А його батько був писарчуком у багатого торговця, який теж помер два роки тому. Батько Махмуда навчив нас читати, писати і рахувати.

— То ви письменні... — з великою повагою та якимось по-іншому подивився на них дядько Хамзі. — У нас тільки імам умів читати. А чому ж ви не вчитеся, щоби самим стати служителями в мечеті?

— Училися вже, — коротко засміявся Салех. — Але більше року не витримали. За найменшу провину так по п'ятах лупцюють, що тиждень навшпиньки ходиш. Я підмовив Махмуда, і ми втекли. А тут хвороба поширилася. Нас ніхто і не шукав.

— З чого ж ви живете?

— Та з чого пощастить. Коли на базарі комусь допоможемо, коли в порту. Спробували стати писарчуками на базарі — складати листи чи прохання для неписьменних. Сіли осторонь під деревами, але тільки два листи встигли написати. Прибіг староста цеху писарів із двома прислужниками. Зажадав від нас стільки грошей, мовляв, за вступ до цеху, що ми і за рік не заробимо. Звідки у нас такі гроші? Його люди переламали всі наші пера і порозбивали дошки з чорнильницями. Ще й нас побили, — Салех трохи помовчав. — Ну, нічого, ми йому віддячили згодом, — в очах хлопця знову спалахнув недобрий вогонь. — Довго пам'ятати буде.

Дядько Хамзі тільки міг уявити, що вони вигадали на помсту.

— А зараз трохи полегшало, — вів далі Салех. — От виміняли у знайомого рибалки цю сіть на останній килимок, що залишився від Махмудових батьків. Але і тут треба ховатися від старости рибалок та перекупників на базарі. Ще два-три роки, ми станемо дорослими і знайдемо роботу. Добре було би піти у матроси, але туди беруть тільки дужих.

— Так, це було би добре, — тихо підтримав Махмуд. — Хоча робота важка, але можна багато побачити. У книжках і папірусах так цікаво описують різні землі...

Салех підвівся, поклав у невелику торбинку сиру рибу, яка ще залишилась, і сказав:

— Дядьку Хамзі, ховайтеся тут у кущах, а ми з Махмудом підемо до міста. Треба продати рибу і пошукати вам притулок. Увечері ми за вами прийдемо.

Та коли надвечір вони тільки вийшли за міську браму, як назустріч їм трапилася прикра процесія. Шість озброєних воїнів вели зо два десятки чоловіків. Руки у тих були зв'язані позаду, мотузка на шиї з'єднувала їх одного з одним. Зі жахом хлопці побачили, що останнім у цьому живому ланцюгу йшов дядько Хамзі. Він теж уздрів їх і гірко посміхнувся.

— Дядьку Хамзі! — підбігли хлопці.

— Ану, відійди! — наказав один з воїнів. — А то і вас заберемо.

— Та вони ще діти. Рано їм сідати на султанський харч, — мовив інший і зареготав.

— За що ви його схопили? Хіба він що-небудь вам накоїв? — не відставав Салех.

— Якби він що-небудь накоїв нам, — сказав той, який реготав, наголошуючи на слові «нам», — то валявся б зараз на березі без голови. А якщо ви його знаєте, то потурбуйтеся про нього завтра біля міської в'язниці. Нам наказали збирати всіх, хто вештається без діла, от ми і збираємо. Він щось таке белькотів, але ми не зрозуміли, хто він та звідки. А тепер забирайтеся геть. Щось я розбазікався з вами, — і він замахнувся списом на хлопців, зовсім не бажаючи їх ударити, а так, для годиться.

— Ну, от і все. Закінчилося наше коротке знайомство, — сказав Салех, коли останній воїн зник за брамою і вони залишилися самі. — Може, це й на краще.

— Як це — на краще? — обурився Махмуд. — А хто обіцяв дядьку Хамзі допомогти? Хіба не ти?

— Я. Та ти ж сам бачиш, що його схоплено. Не нападати ж нам на воїнів.

— Не знаю, що робити, але в біді його я не залишу, — твердо вимовив Махмуд.

— Хто він тобі, родич чи твій благодійник? Ми ж знаємо його тільки один день. І навіть не день, а кілька годин.

Махмуд нічого не сказав, лише сердито дивився на свого товариша. Салех трохи помовчав, потім зітхнув, розуміючи, що Махмуд правий, а тоді сказав:

— Гарзд. Почекаємо до ранку. Одне я знаю: до в'язниці нам з порожніми руками нема чого іти.

У його голові вже почали виникати ідеї, як і що робити. Він знову перетворювався на ватажка.

Удосвіта Салех із Махмудом побігли на базар. Комусь допомогли щось піднести, іншому — щось підтримали, ще іншому — щось навантажили. Хтось дав дрібну монетку, хтось розрахувався їжею. У них ще залишилося трохи грошей від проданої вчора риби. Опівдні можна було бігти до в'язниці.

Та коли вони туди дісталися, в'язниця стояла порожня. Кілька монет швидко розв'язали язика вартовому.

— Зранку всіх в'язнів погнали до Апологоса. Там будують новий порт, який стане головним портом Халіфату на узбережжі Індійського океану. За день можна до нього звідси дістатися. Це в самісінькому гирлі Тигру, майже на березі Перської затоки. Кажуть, що всіх їх посадять на галери веслярами. В Апологосі тепер син ширазського султана Хасан Ібн Алі. Він збирається кудись подорожувати, та йому бракує веслярів. Тому за наказом султана Аль-Басри, і навіть самого халіфа, аллах хай продовжить його роки, по всіх дорогах збирають жебраків і безпритульних. Усі вони візьмуть участь у тій важливій подорожі, але не на верхній палубі, — додав вартовий із глузливим сміхом, — а з ланцюгами на ногах і з веслами в руках. Таким чином у Хасана Ібн Алі будуть веслярі, а султанат позбудеться шахраїв і злодіїв.

— Та хіба ж усі вони злодії? — обурився Махмуд.

— Якщо у людини нема ні хазяїна, ні будинку, ні сім'ї — він обов'язково чи злодій, чи шахрай, — упевнено сказав вартовий.

— Самі ви тут усі шахраї! — не втримався Салех.

— Що, що? — підвівся вартовий. — От я тобі за ці слова...

Та хлопці не чекали і дременули так, що тільки курява знялася.

— Підемо і ми в Апологос, — сказав Салех.

— А далі що? — спитав Махмуд.

— Побачимо. Добре уже те, що дядька Хамзі схопили не як убивцю воїна, а як жебрака. Тепер його ніякі шпигуни не знайдуть. Треба швидше йти.

— Ти, як завжди, поспішаєш. Подивися на сонце, — сказав Махмуд. — До вечора нам туди не дійти. Браму, як і скрізь, там зачиняють із настанням темряви. Краще нам заночувати вдома, а зранку підемо. Все ж таки відстань хоч і не дуже велика, а йти нам треба майже весь день.

— Згоден. Пішли додому.

Тільки-но почало розвиднюватися, хлопці були вже на ногах. Швидко закопали за будиночком сіть, щоб ніхто не забрав, поспіхом проковтнули по шматку сухого коржа та по жмені аличі, запили водою і були готові до подорожі.

— А це навіщо? — спитав Салех у Махмуда, коли той поклав у торбинку кілька книжок.

— Це все, що залишилось у мене від батька, ти знаєш. Невідомо, скільки нас тут не буде, і я не хочу, щоби хтось їх поцупив. До того ж, не так багато вони важать.

Салех щось буркнув і не став сперечатися. Справді, крім цього в хаті лишалось якесь лахміття, що було їм за постіль, та кілька щербатих горщиків. На таке навіть останній злодій не подивиться.

До Апологоса прийшли, коли сутеніло. Відразу ж подалися до порту. Спитали одного, другого і про все дізналися.

...Щодня гнали веслярів з усього султанату. Тих, яких привели учора, всіх призначили на галеру «Вітер».

Галери, на яких мала відбутися подорож, стояли поруч трохи осторонь від інших. З кожної спускалося кілька трапів.

Хлопці підійшли до них. Таких великих галер ані Салех, ані Махмуд ще не бачили. Від носа до корми — не менше п'ятдесяти кроків. Із кожного борту — двадцять п'ять весел. На кормі й на носі великі, з багатою різьбою і позолотою надбудови, де розміщені

каюти капітана, його помічників та почесних пасажирів. На кожній галері стояли дві щогли зі згорнутими вітрилами. На кормовій надбудові була палуба стернового і його помічників, які працювали з великими стерновими веслами — по одному з кожного боку.

Салех і Махмуд сіли на землю проти «Вітру» і сумно дивились. Дядько Хамзі був поруч і водночас так далеко.

— Що, хлопці, зажурилися? — почулося позаду. — Чи не бажаєте заробити на вечерю?

Хлопчики підвелися. Біля них стояв добре одягнений чоловік років тридцяти, дебелий, з веселим доброзичливим обличчям. Чорні вуса і борода старанно підстрижені, руки, в яких він тримав коштовну шкатулку, мабуть, ніколи не знали важкої праці.

— Ану, допоможіть моїм слугам перенести ці лантухи з візка на галеру, — і він показав на «Вітер».

Салех і Махмуд мовчки схопили якийсь мішок і трохи не бігцем понесли його східцями.

— Не так швидко, не так швидко, — посміхнувся незнайомиць. — Покажи, куди нести, — звернувся він до матроса на галері, котрий чомно йому вклонився.

Ще кілька мішків принесли Махмуд і Салех із берега, і щоразу вони намагалися побачити, що діється на веслярській палубі. Та згори все закривав натягнутий від сонця великий тент, і можна було побачити тільки тих веслярів, які розміщалися скраю. Всі вони чи сиділи, чи лежали біля весел, і від кожного тягнувся залізний ланцюг.

Салех побачив, коли незнайомиць проходив по галері, що всі матроси і численні воїни першими схилялися перед ним.

— Пане, — насмілювався звернутися хлопець до нього, — ви тут найголовніший?

— Ні, — усміхнувся той. — На галері найголовніший хазяїн і капітан хан Абу Ібн Керим. Я — літописець ширазського султана, і

тут тільки пасажир. Ось вам на вечерю та йдіть собі, — він дав Салеху дрібну монету.

• • •

Далі — у повній книжці «Бачу острови!».
nashaknyga.com.ua